

LUF 132

Det var angående frukt och bär: Vilka odlades ganska
lika av bönder, torpare o.s.v. Ja vi hade egna odlingar
lite varstans också om täppan var aldrig så liten. Vid
kanterna av de små torptäpporna, vid gränsen växte
redan i min barndom röda vinbär och sura sorter av
krusbär samt gamla äppleträd i regel söta äpplen och
några sura sorter som jag inte vet något namn på.
I regel så vida jag vet var det hussmor som skötte täpporna
hemma hos oss var det en annan sak. Far ympade ju
ympkrästar av grannar släkt o.s.v. vi hade Melonäpple
kaniker och flera andra sorter som jag ej vet namnet
på Ett enda präronträd (Skäpärön) vilket var mycket
stora och många präron på grund av att det stod
vid väggen där fäsen hade sin bostad utan ce-
mentgolv. Far ympade på vildstammar ute över-
allt liknande i Årskult så man kunde hitta bä-
rande äppleträd där man minst anade det vid
en gård gård ett stenrös, åkerkanter, dy.

30/1-68

Min mormor (morfars dog 1908) hade mycket stora och gamla fruktträd på ett torp som hon flyttade till då de lämnade sitt lantbruk (småbruk) där fanns stora päron och små päron näst s. k. vildpäron men också två sorters Bergapärlor mycket läckra samt en sort augustipäron ganska stora med röd sidsida där fanns också äpplen men då päronen var godast minns jag ej sorterna. Där fanns gott om krusbär ~~men~~ nästan inga vinbär. Där fanns små röda blå plommon som var ganska allmänna överallt då dom förökades med rotstock så och en sort lite större svarta plommon. Far köpte en liten gård till och där fanns mycket gott om stora krusbär gröna s. k. glasbär stora som skatägga och röda stora också så var där gott om Röda Vinbär och päronträd ett augustipäron "stort" samt 3 st. stora vildpäron varav den ena sorten var goda i ett barns minnet ena var hårda och det tredje en aning svaga

Korsbär var mycket sällsynta. förekom de någon gång
var det s. k. karbär (sur, sura) säkerligen beroende
på den karga och mager bygd den är i dag odlas
ej korsbär här på orten. jag har försökt både hemma
i Vankivu på stället i Ulsala. och här i Rättelöv
men alltid misslyckats trots att vi kallat o. s. v. Kall
vi ha några måste vi köpa dem och i så fall på
torget i Hälsöholm eller som jag gjort senaste året
av vänner som flyttat till Juktödladistriktet i
Åkerstorp vid Källands Vånga. En värgamme i Vankivu
hade en duktig fru som ympade och spred på
så sätt många goda sorter på orten. (liksom
far) överallt i backarna där det fanns vild-
stammar hon hade Röd astrakan (o så rökta)
vita gyllen (som vi också hade) och en sort
vinträpplen som vi brukade på om julen. De
var alldeles vita i köttet och även skalen var vit
mycket, mycket goda i barnamun.

Min makes barndom 1900-1901. planterade hans fader
fruktträd av olika slag oranie äpplen charlemosky
sövestadholm samt päronäpple och två okända sorter de
ena mycket god. De päron sattes Molke, skämma
Williams och augustipäron kallades stenbergs kärnlösa
mycket lika skänsk sockerpäron. Trohigen på grund
av dåliga markförhållande är alla namnsorter
för länge sedan borta När jag kom till Nulsala för-
sökte jag odla av äpplen Skarrie Fithippa & Cot
jonona Kuskmoder, Pique, Tillsch, Ribston, Sherö
men ingenting ville sig så det var till att för-
söka ympfa men inte det bättre ville sig.
De päron försökte jag det or ästa Experens herrepäron
Slapps favorit, Clara frijs, Herrigon Elsa Bergmott. Men-
flyttade viddstammar gick bra tills ymparna
var några år så vete det slut med dem, fick man
smaka på frukt en gång fick man vara glad
Plommon och Kois här samma sak endast redan
24 befruktliga blå söta och sura gick att odla (plommon)

skörden av frukten var det att alla medlemmar av familjen fick plocka och äta så mycket de ville av de sorter som var mogna (fallfrukt) om den sort som fanns gick att förvara någon tid trots den mögna tillvara och lades på vinden så att inte moss eller dylikt kunde komma åt på hyllor m.m. så gällde det att passa den för frost. Rött äpple och päron äts i regel upp så fort som möjligt. Blev det något över torkades det på plåtar i bakugnen efter brödbaken. Äpplen skalades och delades i klyftor. Päronen de små vilda sorterna torkades enkla eller delades till halva längden på två ställen. de hela var godast. De större sämre sorterna som det fanns gott om skalades och torkades vilka blev mycket goda. Av denna frukt kokades soppor med tillsats av havregryn blev den utmärkt och vinbärs saft. Tillsättes också. Mycket vanlig vanligt efterätt på många ställen i min ungdom numera obefintlig.

Frukten koktes till kräms och äts till mjölk i frukt
form så kokades s. k. fruktsoppa päron äpple och
vinbärs soft samt blavre eller sågogrön, sylt
(soft marmelad mos vin) förkom så vida jag vet ej i
bänliga fall. Hermetisk inkokning bröfode vi an-
vände hemma strax före första världskriget men jag
tror vi var en av de allra första på vår ort ty jag var
mycket intresserad och köpte böcker läse tidningsar-
tiklar särskilt i Hlars Familj Journalen o. s. v. Jag
var den som både skötte och odlade här frukt och
grönsaker hemma i mitt hem till 1921 då jag gifte
mig jag tillvaratog också allt som jag orkade med
och vi använde det alla dagar både till frukt och
vardag allt efter sort. Det som köptes päron plommon
o. s. v. bjöds kanske helst när det var gäster. Vi hade
ingen frukt att sälja men köpte däremot av gram-
mar och på torget i Hässelholm ytterst sällan fick
man något av grammarna ingen hade något att ge

De vilde päron som torrades kallades i dagligt tal "skrubbor" eller någon gång "klöftingar". Jäkte man en näve "skrubbor" (som hände ofta) hade tänderna ett stort arbete men så gott om det & var torrade päron eller klöftingar av inte för sura äpplen kom man till en gammal för att leka eller ett ärendet för mor eller far fick man gjärna en näve "skrubbor". De vilket också de egna barnen fick jamma det jänk jänk eller bär fick man det eller plocka på buskarna. Min make talar om att han på väg till eller från skolan (ungefär halvvägs) fick skrubbor av en gammal dom (Pernilla Rask) nästan varje dag. Kanske beroende på att hon bodde i en liten stuga och att min makes mor ofta stack till de fattiga lite smakebiter av slakt & bak och att dom fick göra arbeten åt henne stida strumpor, kardar, spinnar, väva o. s. v. Dom som orkade fick göra dagsvärken allt mot betalning förstås. Hon gillade alltså att hon själv kommit från ett torp fast hon fick det mycket bra i förhållande till det

Apfelsiner äts näst på Julem som köptes i Hasselholms affärer 2-3 månader framåt priset vet jag inte när jag var barn men på 1920 talet kunde man köpa ett dussin för 25 öre men dom var små och goda. Apfelsiner skalades och äts i klyfter utan socker endast om dom var mycket sötta användes socker. Apfelsinsoft och marmelad koktes nog inte förrän på 20 talet

Bananer och druvor äts nog mycket litet i min barndom jag minns inte att jag såg dessa frukter förrän efter första världskriget. Strax för 1914 började vi använda citroner näst prässade vi dem blandade med vatten och socker samt drack mot törst sen före gående års ^{laget ät} soft ^{laget ät} näst av rindär och ~~sura~~ vildäpplen som ej var beska Citroner fanns att köpa i Hasselholms affärer nästan året runt Användes i varmt vatten (kokt) som sjukdryck mot hosta o. s. v. Numera användes ju citroner på många sätt. Jag tycker nog bäst om citroner som dryck

ACC. N:R M. 16904:9.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Sydfrukterna var nog ganska sällsynta om man m-
dantar apfelsiner o citroner mäter fikon och krusin
köptes ju mest till julen På juldagen var det traditi-
on att koka s. k. sviskonsoppa. Katarinplommon med
krusin och sagogryn som äts varm till kall risgröt
och ända tills alla barnen flyttat ut gjorde jag på samma
sätt som mor och mormor gjort så serverades sylta
rödbetor och annat som var över från julafton.
På bärbuskar var röda vinbär de mest använda.
svarta var sällsynta vita hade jag ej sett färre än 1910
hallon odlades i enstaka fall ty det fanns gott om vild-
hallon. När jag var barn kunde vi gå ut äta oss mätta
på stora härlig vildhallon var ej gott om mark på
den tiden och var det någon äkte den väl med
ner (vet inte) krusbär var det nog inte så gott om
utom hemma och i Ulsala talar min make om
var många, många stora goda sorter som alla
äkte när nioledaggen kom hit

En granne till oss när jag var liten på 6-7 år
hade ganska många krusbär och på den tiden od-
lades bortfälder. Hans barn gallerade dessa det var
mycket varmt och när dom hade middagsrast åt dom
krusbär, sen blev dom sjuka och 2 av dem dog. Jag
trodde att det var solsting men krusbären fick skulden
och kom i varusykte därför ingen ville sätta nya
bär modern valde väl de sorten hon helst ville ha eller
bad maken köpa åt henne men mest delades ut plan-
ter från grannarna. Ja dialektnamn fanns ju
krusbär kallades i dagligt tal för stickelbär och risbär
för rispämbär. Ballon himmelbär i mina första barndom.
Skötsel var minimal det sattes några planter i ett hörn
någonstans och fick dom stå kanske någon gång där an-
sades och gödslades litet. Bären plockades nog efterhand
som de mognade på de buskar som var be tillätna för
oss barn dom man skulle använda fick inte röjas för-
än hon ansåg dem mogna mest då till saft.

Vinbär och kruusbär såldes ej såvida jag vel, var det någon som inga hade gav man bort det man ej behövde mottagaren fick själv plocka. I regel äts bären som mättningsmålsfärskt när arbetet var slut gick kanske hela familjen ut och plockade direkt i i munnen ~~och~~ och åt. Sen kokades av röda vinbär vildhallon till sammans eller enbart allt efter tillgång kruusbär stoppades på flaskor och blev kräm på vintern. Sen och bär flaskor förvarades i källare till sen kokades bären och hällades i en silduk upp-hängd på en upp och nervänd stol. Saften koktes till kräm och användes i fruktsoppor och fäst och sist som sjukdryck. Förändringarna är öerhörda från min barndom till nu. Jag är växtodlare av ohjedad vana och har provat det mesta både när det gäller odling och matlagning konservering torkning saltning och frysning av alla produkter från trädgård skog och lagade rätter har också frysats och konserverats

När jag var barn fanns endast jordgubbar att köpa på
torget i Hälsleholm fönt 1914 då jag kom till Västra
Torup ett tag odlade moster där än idag tycker jag det
var de största gubbar jag sett. Tunga såldes vi till till
efterrätt på middagen och på kvällarna åt vi
till smörgåsar med prillig och med mjölk och socker
sen dom kensats och sköljts. Vad som blev över sylta-
de moster och använde sylten till väfflar och i tårter
Hon gjorde också råörd jordgubbsaft med vinsyra
Sen skaffade jag planter och jordgubbar var ett
faktum i mitt hem med färdigförberedning syltning
och konservering som följde. Första gången jag åt
tomat köpte jag 3 st på torget ungefär vid samma
tid som ovan dom var så överhört vackra. När jag
kom avsides skulle jag ju smake. väl att ingen såg
det tvärså jag högt för mig själv och kosta den långt
bort. Smart lärde jag mig älska denna frukt och odla
den också äter den helst med socker. Trots ingen
var före mig när det gällde odling en utom trädgårdsmästaren

När jag kom till Ulsula fick jag egen trädgård
med av svärfar planterade fruktträd. Jag började med
uppfrensning av sot- och surplommonsäsen för vilket
jag fick mycket stora skördar vissa år jag satte nya vin-
och kruusbärbuskar & med varierande resultat vinbären
gav riklig skörd från Alnarp köpten svarta vinbär än
i dag de godaste bär jag vet till färsk förbrukning.
Älska vinbär hade jag redan odlat hemma i Tankeida
en mycket sot sort som jag frökat och gett bort i många
exemplar. Från Alnarp köptes också olika sorters jord-
gubbar & hallon för att prova om den eller den sorten
gick bra. Älska hallon gick inte alls. Kv jordgubbar
gick några en tid sen var det att byta sort och prova
nya. Plommon köptes också endast Viktoria och Älska
'Ben klo' överlevde de första åren, Viktoria gav ganska
bättre skörd några år. Hasselnötter köptes Tidig Leller-
nöt gav bra skörd Fäddenöt från Halle var för sen
så den mogna sällan. Den nyödladagsjuia sorten
följ. Forts: 14

"Skania" köptes och gick bra. det var Krusbär, av
krusbär köften en grön sort med 4 släta fina stora bär
och en sort gula senare mogna med tjockare skal
alla 3 sorterna finns här vid vår stuga än, mycket
goda. Både röda o gula månads smultron köptes
och provades men min make tyckte dom gav för
liten skörd i förhållande till arbetet. Kois bär och Bi
garräver köptes och provade av olika slag men ingen-
ting ville sig riktigt bra. gödsel och kalk fallades
inte men torvmullen vint jag ingenting om fast
vi hade egen torvmasse. Skötseln av trädgården
var mitt arbete på lediga stunder. på kvällarna när
alla lagt sig hände det att jag pensade ett trädgårds
land efter en blomster rabatt. Så nog har det
förändrats mycket på min livstid.

I Utsala anlade jag också en drivbänk
för att få plantor av Tomater kål och sals men inte
minst blomsterplantor för eget behov ohge bortom
det blev magro över

Sen kanske tala lite om de vilda bären också "Skogs-
bären". När jag var 6-7 år brukade far gå med oss min
bror och mig ut i backarna o plocka smultron till
ett par mål. Det var på söndags förmiddagarna. Ett par
tre liter fick vi ihop på en stund vi åt väl det mesta
vi plocka men far var duktig så äts de till middag och
kväll såsongen var ju slut på ett par veckor. Sen
plockade mor blåbär som torrades och syltades eller
koktes till kräm inga såldes. Sen var det lingonens
tid. De koktes in till sylt endera söta eller syra-
va lingonen såldes så många man inte själv be-
hörde. Ett år då det var ont om lingon i vår skog
bad nämndemannen i byn att få köpa av mor så
många som möjligt han ^{hadde} inte själv någon bärskog.
Hon fick ihop 2 ett fot (26 l) lingon och han kom
o hämta den. Mor fick 2.75 en oerhört pris på den
tiden. Lingon äts till mjölk smörgås och rökt skinka
o till middag då mor måste arbeta ute dagen lång. Far
var borta på arbete mycket dels som husar och mjölmare

jag skulle ju berätta lite om skilnaden från barndomen
här nu. Min kamp med att få träd och växter att
leva har fortsatt. På hösten 1951 sattes här 4 paron
träd av vilka endast ett är kvar Bonjerans. som gatt
ganska bra. Senare sattes Göteborgs diament och är den bästa
har Nysatta är Williams och s. k. fullblommarna ju se hur
det går. 1951 sattes också äpplen James Eskevie, Mag-
lenier, Bodol Nergaard, Boiken alla finns kvar och bär
ganska bra men 2 gånger med ett par-tre års orörelse
kunna åt kararna av dem ovan snön så det har för-
dröjt tillväxten Något år senare köptes Portland, Belleda
Barkoop, Ingrid Maria, Jonatan Jonatan Ribston som alla
en vinter blev avtagna på rötterna så det liknade en
spetsad penna. Så hade jag ympat 5 st ympor som
var så stora att dom blomnade åts av, av karar och
dog då det var så lite snö så de dog och kunde inte bli
nya skott. Jag lag st sjuk i influensa och efteråt i
halsfluss. Plommon har också planterats här

ACC. N:R M. 16904:17.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Plommonen hälsat Viktoria som det första sattes
1951 på hösten har givit mycket stor skörd i flera
år. Ett par 3 år senare satte jag ett nytt Viktoria och
1 Reine Claude Plthams. Det senare fick ganska fort
fruktskador och är nu borta men goda var dom
plommonen. Viktoriaträdet är efter arten mycket
stort och har givit kolosala skördar men börjar nu
se tråkigt ut. Några år senare satte jag ett Haas
och ett Viktoria samt ett opal vilka bär bra. För det
ej ska bli tomma perioder av den frukt som går bäst
har satte jag våren 67 ett Viktoria och 1 rott aprikos-
plommon. Har även försökt persika på södervägg
och vindruvor med sorgligt resultat så och med
amerikanska fjälteblåbär. Har inköpt klättsande
jordgubbe från Weibulls som gick bra på Jämsland
men gav liten skörd just bäst då inga andra jamar
Nu har jag 5 st ympade äpplen som börjat bära
ganska bra. Ett höstäpple med den godaste smaken
jag någonsin ätit. Vet inga namn.